
SPLOŠNE KNJIŽNICE PO KNJIŽNIČNIH OBMOČJIH V LETU 2010

PUBLIC LIBRARIES BY LIBRARY REGIONS IN 2010

Milena Bon

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
e-pošta: milena.bon@nuk.uni-lj.si

UDK 027.022(497.4)

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljena zakonska in podzakonska določila za osrednje območne knjižnice in knjižnična območja s sedežem in številom splošnih knjižnic.

Prvi pogoj za uspešno izpolnjevanje nalog vsake knjižnice so enakomerno oziroma usklajeno razviti vsi pogoji dela, ki jih priporočajo standardi. Osnova za izračune standardnih določil je število prebivalcev gravitacijskega območja. Glede na zakonske podlage in strokovna priporočila je bil narejen pregled stanja knjižnične dejavnosti po knjižničnih območjih v letu 2010. Absolutne vrednosti sicer nakazujejo večjo razvitost knjižnic na Osrednjeslovenskem območju, vendar pa relativne vrednosti kažejo popolnoma drugačno sliko in tu prednjači Goriško območje, ki je hkrati tudi slovenska statistična regija, kjer so bili doseženi najboljši rezultati med otroci in mladostniki v sklopu mednarodne raziskave PISA 2009 na področju šolstva.

Gljučne besede: splošne knjižnice, osrednje območne knjižnice, statistika, statistični podatki, Slovenija

UDC 027.022(497.4)

ABSTRACT

Paper presents statutory provisions regarding regional public libraries and also library regions with central city and number of public libraries. Basic condition for success full performance of every public library is even and harmonised development of conditions for performance, as are recommended by library standards. Number of inhabitants is basis for calculation of standard indicators. Report on the state of library activities in regions for year 2010 is presented with regard to statutory provisions and professional guidelines. Although absolute values indicate better developed libraries in region of central Slovenia, relative values indicate totally different picture. At the forefront is region of Goriška, which is also Slovenian statistical region where children and juveniles achieved best results of international survey PISA 2009 conducted in school field.

Key words: public libraries, regional libraries, statistics, statistical data, Slovenia

1 UVOD

V prispevku o splošnih knjižnicah po območjih (Bon, 2011) smo predstavili stanje knjižnične dejavnosti za leto 2009 po knjižničnih območjih. Da bi ugotovili stopnjo razvitosti pogojev dela splošnih knjižnic, smo takrat izdelali prvo tovrstno analizo na podlagi zbranih statističnih podatkov, z namenom pregleda stanja knjižnične dejavnosti po desetih območnih mrežah za leto 2009. Pri tem smo se oprli na zakonske podlage in strokovna priporočila ter naredili primerjavo le-tega s socialno-ekonomskim položajem statističnih regij. V pričujočem prispevku predstavljamo raziskavo za leto 2010, razširjeno z rezultati PISE 2009. PISA je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti. Izvaja se pod okriljem Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD).

2 OSREDNJE OBMOČNE KNJIŽNICE IN ZASNOVA ANALIZE

Osrednje območne knjižnice (OOK) pokrivajo svojo medobčinsko mrežo knjižnic kot osrednje knjižnice in hkrati še širše območje (Preglednica 1), ki je območje izven medobčinske mreže območne knjižnice (4. člen Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah). To pokrivajo osrednje knjižnice (OK).

Preglednica 1: Primer OOK Osrednje knjižnica Celje (Vir: SURS, 2011a)

Območje	Osrednja območna knjižnica	število prebivalcev območja	število prebivalcev širšega območja	število prebivalcev ožjega območje
Celjsko	Osrednja knjižnica Celje	303.948	240.456	63.492

Od uveljavitve *Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003)*, se je mreža splošnih knjižnic nekoliko spremenila¹. Statistični urad Republike Slovenije (SURS) je v sodelovanju z Narodno in univerzitetno knjižnico v začetku leta 2011 posodobil karte knjižničnih območij² splošnih knjižnic s pripadajočimi preglednicami, ki bodo dosto-

¹ Prišlo je do združitve petih splošnih knjižnic na območju Mestne občine Ljubljana v Mestno knjižnico Ljubljana leta 2008. Osamosvojila se je Knjižnice Medvode leta 2009. V obdobju od izdelave karte je nastalo tudi nekaj novih občin.

² »Knjižnično območje« je območje na katerem za območje pokrajine ali dela pokrajine opravlja posebne naloge osrednja območna knjižnica v skladu s 27. členom Zakona o knjižničarstvu (2001) in Pravilnikom o osrednjih območnih knjižnicah (2003) ter Pravilnikom o pogojih za opravljanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003, 2008). OOK

pne na spletni strani SURS (2011a) (Slika 1)³. Z letom 2011 smo posodobili poimenovanja knjižničnih območij⁴ in le-ta upoštevamo pri prikazovanju vseh statističnih podatkov.

Slika 1: Osrednje območne in osrednje splošne knjižnice s pripadajočimi občinami (vir: SURS, 2011a)

poleg funkcije osrednje knjižnice strokovno povezuje splošne knjižnice v knjižnične območne mreže z namenom zagotavljanja koordiniranega razvijanja knjižnične dejavnosti na območju, določenemu v *Prilogi Pravilnika o pogojih za opravljanje knjižnične dejavnosti kot javne službe* (2003), t. j. Mreža splošnih knjižnic v Sloveniji.

Knjižničnih območij je deset: 1 Celjsko območje, 2. Dolenjsko območje 3. Gorenjsko območje, 4. Goriško območje, 5. Koroško območje, 6. Obalno-kraško območje, 7. Osrednjeslovensko območje, 8. Pomursko območje, 9. Spodnjepodravsko območje in 10. Štajersko območje. Vsako ima svoje geografsko določene meje. Določena so v prilogi *Pravilnika o pogojih za opravljanje knjižnične dejavnosti kot javne službe* (2003), t. j. *Mreža splošnih knjižnic v Sloveniji*.

³ Na SURS-u delajo vse izračune glede na statistične regije, ki se razlikujejo od razdelitve občin na knjižnična območja. Karta na spletni strani bo posodobljena s 1. 1 2012.

⁴ Glede poimenovanj knjižničnih območij se je pojavila dilema pri posodabljanju karte s SURS-om 2011. Ugotovili smo neenotnost poimenovanj in vprašanje pisanja velike začetnice. Če bi bila območja »pokrajina« ali »regija«, bi jih brez težav pisali z veliko začetnico, ker se tako v praksi že močno uveljavlja – kot geografsko ime. »Območje« pa je bolj splošno in termin, ki nima teže geografskega imena. Termin »območje«, »območna mreža« ... izhaja iz osrednjih območnih knjižnic. Dosegli smo dogovor, da jih v vseh dokumentacijah vpeljemo kot poimenovanja (npr. ob definiciji oziroma opisu obsega ipd.) in zato knjižnična območja pišemo z veliko začetnico, pri čemer jih dosledno uporabljamo kot ime (Celjsko območje, Štajersko območje ...). Poenotili smo tudi način poimenovanja vseh območij in spremembe vpeljali v bibsist.

V slovenski knjižnični mreži je stanje s 1. 1. 2011 naslednje: 58 splošnih knjižnic, od tega 10 osrednjih območnih knjižnic in 211 občin (Preglednica 2).

Preglednica 2: Območja, območne knjižnice s sedežem in številom osrednjih knjižnic ter številom pripadajočih občin na širšem območju in vseh v območni mreži

Območje	Območna knjižnica	Sedež	Število OK v območni mreži OOK	Število občin na ožjem območju	Število občin na širšem območju	Število občin v območni mreži OOK
Celjsko območje	Osrednja knjižnica Celje	CELJE	11	4	32	36
Dolenjsko območje	Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto	NOVO MESTO	8	8	17	25
Gorenjsko območje	Osrednja knjižnica Kranj	KRANJ	4	6	12	18
Goriško območje	Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica	NOVA GORICA	3	6	7	13
Koroško območje	Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika	RAVNE NA KOROŠKEM	3	4	8	12
Obalno-kraško območje	Osrednja knjižnica Srečka Viharja, Koper	KOPER	5	1	9	10
Osrednje-slovensko območje	Mestna knjižnica Ljubljana	LJUBLJANA	8	9	20	29
Pomursko območje	Pokrajinska in študijska knjižnica	MURSKA SOBOTA	3	12	15	27
Spodnjepodravsko območje	Knjižnica Ivana Potrča Ptuj	PTUJ	1	16	3	19
Štajersko območje	Mariborska knjižnica	MARIBOR	2	12	10	22
10	Skupaj		48	78	133	211

S knjižnično dejavnostjo pokriva Osrednja knjižnica Celje kot OOK z enajstimi osrednjimi knjižnicami največ občin (36 občin) pred Mestno knjižnico Ljubljana, ki zagotavlja knjižnično dejavnost prebivalcem 29

občin na Osrednjeslovenskem območju s svojo območno mrežo 8 splošnih knjižnic. Na ožjem območju ima največ občin Knjižnica Ivana Potrča Ptuj (16 občin), z 12 občinami sledita Mariborska knjižnica ter Pokrajinska in študijska knjižnice Murska Sobota. Na območju celotne vzhodne Slovenije, vključno s Celjskim območjem, je izrazito večje število manjših občin. Na celotnem Obalno-kraškem območju je 6 splošnih knjižnic in najmanj občin (10) (Preglednica 2).

Skupno je v Sloveniji 14 splošnih knjižnic, ki imajo v svoji ožji mreži 1 občino, 11 jih ima 2 občini, deset po 3 in po 4 občine, ostale pa od 5 do največ 16 občin ali drugače: 43 % splošnih knjižnic ima v svoji mreži eno ali dve občini, ostale pa 3 in več (Preglednica 3).

Preglednica 3: Število osrednjih knjižnic s številom pripadajočih občin

Število osrednjih knjižnic	Število občin
14	1
11	2
10	3
10	4
2	5
4	6
2	7
1	8
1	9
2	12
1	16

V analizi stanja razvitosti pogojev dela in stanja knjižnične dejavnosti splošnih knjižnic smo zajeli podatke o knjižnični zbirki, prirastu, deležu včlanjenih prebivalcev, izposojevališčih (knjižnična mreža), obisku, izposoji, prihodkih za izvajanje dejavnosti, številu knjižničnih delavcev, sredstvih za izvajanje posebnih nalog območnosti, brezposelnosti in bruto družbenem prihodku po statističnih regijah.

Za pričujočo analizo smo uporabili sledeče vire:

- BibSiSt (<http://bibsist.nuk.uni-lj.si/index.php>) – podatki statističnih meritev o delu slovenskih knjižnic,

- Statistični urad RS (SURS, <http://www.stat.si/>) – podatki o številu registriranih brezposelnih oseb in višini bruto domačega proizvoda na prebivalca (BDP),
- Zavod RS za zaposlovanje (ZRSZ, <http://www.ess.gov.si/>) – podatki o stopnji registrirane brezposelnosti),
- Ministrstvo za kulturo (www.mk.gov.si/) – podatki o sredstvih za izvajanje posebnih nalog OOK in
- poročila OOK-jev za leto 2010⁵.

Ugotovitve analize bodo služile načrtovanju strategije razvoja splošnih knjižnic in predstavnikom lokalnih skupnosti ter financierjem za primerno zagotavljanje sredstev za izvajanje knjižnične dejavnosti na posameznih območjih v slovenskem prostoru. Pogoj za uspešno izpolnjevanje nalog vsake splošne knjižnice so enakomerno oziroma usklajeno razviti vsi pogoji dela glede na strokovna priporočila.

3 SPLOŠNE KNJIŽNICE PO OBMOČJIH – ABSOLUTNE VREDNOSTI

Splošne knjižnice strokovno oblikujejo knjižnično zbirko knjižnega in neknjižnega gradiva z nakupom, darovi, zameno in OOK še z obveznim izvodom. V Sloveniji ima največjo knjižnično zbirko (24,9 %) in prirast gradiva (28,7 %), od tega 27,6 % knjižnega gradiva (KG) in 37,1 % neknjižnega gradiva (NKG), devet knjižnic na Osrednjeslovenskem območju. Tu je skoncentrirano tudi največje število prebivalcev – potencialnih uporabnikov (26,8 %) splošnih knjižnic.

Najmanjši prirast enot knjižničnega gradiva (3,5 %) in najmanjšo knjižnično zbirko sta imeli dve knjižnici Spodnjepodravskega območja (3,7 %), ki je po številu prebivalcev (4,2 %) na predzadnjem mestu, pred štirimi knjižnicami na Koroškem območju (3,5 %) (Preglednica 4).

Osrednjeslovensko območje je imelo v letu 2010 največjo zbirko NKG (28 %) in v slovenskem prostoru, primerjalno z vsemi splošnimi knjižnicami, tudi največji prirast le-tega (37,1 %). Najmanjša je bila zbirka NKG na Spodnjepodravskega območju (2,6 %). Zbirka NKG je slaba še na Koroškem (3,7 %),

⁵ Letna poročila, ki jih OOK izdelajo za financierja, so dostopna na Ministrstvu za kulturo, ta jih posreduje Centru za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici.

Pomurskem (3,8 %) in Obalno-kraškem območju (4,5 %). Najmanjši prirast NKG beležijo na Pomurskem (2,6 %) in Spodnjepodravskem (2,9 %) ter na Koroškem območju (3,1 %).

Preglednica 4: Številčno stanje knjižnične zbirke in njenega prirasta v letu 2009

Območje	Potencialni uporabniki	Knjižnična zbirka (KZ)	Prirast (KZ)
Celjsko	303.948	1.435.991	71.655
Dolenjsko	212.650	1.285.764	56.641
Gorenjsko	203.427	1.074.872	58.050
Goriško	119.146	901.988	44.073
Koroško	72.494	460.241	20.215
Obalno-kraško	146.346	821.076	42.816
Osrednjeslovensko	549.914	2.616.832	158.914
Pomursko	119.145	646.343	32.241
Spodnjepodravsko	86.228	389.280	19.406
Štajersko	236.891	889.602	49.630
Skupaj Slovenija	2.050.189	10.521.989	553.641

Največjo zbirko elektronskih virov, dostopnih na daljavo, so imeli na Goriškem (5796), najmanjšo na Spodnjepodravskem območju (83). Na Dolenjskem, Pomurskem in Spodnjepodravskem območju niso v letu 2010 zagotovili nobenega novega elektronskega vira, dostopnega na daljavo. Največ novo naročenih elektronskih virov, dostopnih na daljavo, so pridobili na Štajerskem (26) in Gorenjskem (25) območju. Z največ naročenimi serijskimi publikacijami (3229) je v letu 2010 svoje območje oskrbovalo devet knjižnic Dolenjskega območja, medtem ko so imele najmanj naročenih naslovov časnikov, časopisov in drugih serijskih publikacij dve knjižnici na Spodnjepodravskem (788) in štiri na Pomurskem (890) območju. Zanimiv je podatek o e-knjigah, ki so jih imeli v letu 2010 že na polovici območij: Obalno-kraškem 327, Koroškem 33, Osrednjeslovenskem 13, Gorenjskem 4 in Goriškem 3. Na Celjskem območju so imeli največ naročenih podatkovnih zbirk (462), največ lastno kreiranih pa na Osrednjeslovenskem (18).

29,4 % vseh v splošne knjižnice včlanjenih prebivalcev v letu 2010 je bilo na območju devetih knjižnic Osrednjeslovenskega območja. Nizek odstotek potencialnih uporabnikov je bil včlanjen na Spodnjepodravskem (3,2 %),

Koroškem (3,9 %) in Pomurskem območju (5,2 %), kjer pa se je članstvo v zadnjem letu povečalo za 2 % (Preglednica 5).

Preglednica 5: Številčno stanje članstva, izposojevališč, obiska, izposoja in prihodkov v letu 2010

Območje	Potencialni uporabniki	Število članov	Izposojevališča	Obisk	Izposoja	Prihodki (v EUR)
Celjsko	303.948	68.172	49	1.238.734	3.853.778	6.788.533
Dolenjsko	212.650	55.477	28	964.772	2.513.826	5.299.685
Gorenjsko	203.427	45.403	37	932.930	2.534.760	5.018.377
Goriško	119.146	35.373	21	586.217	1.598.841	3.634.622
Koroško	72.494	19.819	14	431.138	870.460	1.980.907
Obalno-kraško	146.346	37.979	17	776.293	1.353.952	4.005.591
Osrednjeslovensko	549.914	148.177	63	3.095.071	7.794.763	15.700.063
Pomursko	119.145	26.205	15	383.753	1.029.422	2.258.483
Spodnjepodravsko	86.228	16.085	5	235.521	621.799	1.385.916
Štajersko	236.891	51.664	29	893.977	2.305.496	4.857.218
Skupaj Slovenija	2.050.189	504.354	278	9.538.406	24.477.097	50.929.395

Mreža izposojevališč (krajevne knjižnice in bibliobus, brez premičnih zbirk in postajališč bibliobusa) je bila najbolj razpredena na Osrednjeslovenskem območju (63 izposojevališč). Na tem območju dve splošni knjižnici uporabljata isti bibliobus (Domžale in Kamnik). Dobro je bila razvejana knjižnična mreža na Celjskem območju, čeprav se je v letu 2010 zmanjšala za eno izposojevališče. Na tem območju ni bibliobusa⁶. Spodnjepodravsko območje obsega samo 5 izposojevališč, imajo pa zelo razgibano mrežo postajališč bibliobusa (46 krajev in 51 postajališč bibliobusa) (Preglednica 5).

Tudi pri izposoji je slika primerljiva z ostalimi kazalniki stanja: na Osrednjeslovenskem območju so v letu 2010 v slovenskem merilu izposodili 31,8 % vsega gradiva, medtem ko le 2,5 % na Spodnjepodravskem območju. Slabša je bila izposoja še na Koroškem (3,6 %) in Pomurskem (4,2 %). Najvišji odstotek finančnih prihodkov (30,8 %) so dobile knjižnice na Osrednjeslovenskem območju, na Spodnjepodravskem samo 2,7 %, na Koroškem 3,9 % ter 4,4 % na Pomurskem območju.

⁶ V letu 2010 je bilo v Sloveniji v splošnih knjižnicah 12 bibliobusov.

4 SPLOŠNE KNJIŽNICE PO OBMOČJIH – IZRAČUNI NA POTENCIALNE UPORABNIKE

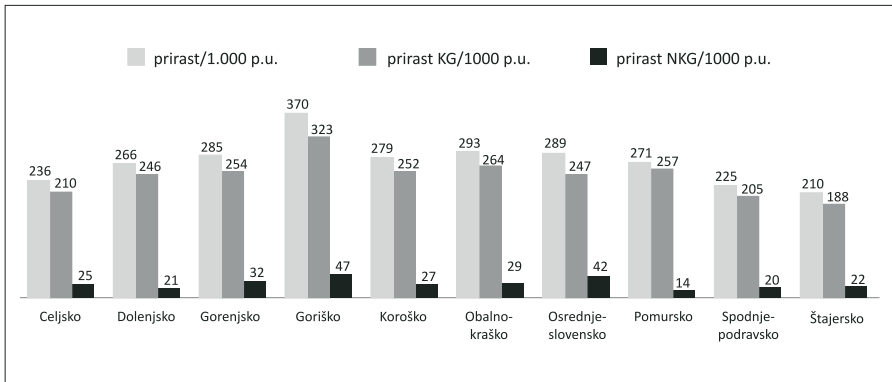
Absolutne vrednosti nakazujejo razvitost knjižnic na Osrednjeslovenskem območju, vendar relativne vrednosti sliko stanja predrugačijo (Preglednica 6). Šest območij je imelo obseg knjižnične zbirke (KZ) na potencialnega uporabnika nad slovenskim povprečjem (5,1 enot). Največja je bila KZ na Goriškem (7,6 enot), sledi Koroško (6,3), Dolenjsko (6), Obalno-kraško (5,6), Pomursko (5,4) in Gorenjsko (5,3) območje. Pod povprečjem in še vedno nad določili standarda so bili na Osrednjeslovenskem (4,8), Celjskem (4,7) in Spodnjepodravskem (4,5) območju. Knjižnična zbirka v letu 2010 je bila pod določili standarda (4,4) samo še na Štajerskem območju s 3,8 enotami na prebivalca. Največji skupni prirast knjižničnega gradiva na tisoč potencialnih uporabnikov je bil na Goriškem (37 enot na potencialnega uporabnika), najmanjši na Štajerskem območju (21 enot).

Preglednica 6: Kazalniki delovanja splošnih knjižnic po območjih v letu 2010

Območje	Potencialni uporabniki	KZ/ p.u.	Prirast/ 1.000 p.u.	Prirast KG/ 1.000 p.u.	Prirast NKG/ 1.000 p.u.	% članov/ p.u.	Obisk/ p.u.	Izposoja	Prihodki v EUR/ p.u.
Celjsko	303.948	4,7	236	210	25	22,4 %	4,1	12,7	22,3
Dolenjsko	212.650	6,0	266	246	21	26,1 %	4,5	11,8	24,9
Gorenjsko	203.427	5,3	285	254	32	22,3 %	4,6	12,5	24,7
Goriško	119.146	7,6	370	323	47	29,7 %	4,9	13,4	30,5
Koroško	72.494	6,3	279	252	27	27,3 %	5,9	12,0	27,3
Obalno-kraško	146.346	5,6	293	264	29	26,0 %	5,3	9,3	27,4
Osrednjeslovensko	549.914	4,8	289	247	42	26,9 %	5,6	14,2	28,6
Pomursko	119.145	5,4	271	257	14	22,0 %	3,2	8,6	19,0
Spodnjepodravsko	86.228	4,5	225	205	20	18,7 %	2,7	7,2	16,1
Štajersko	236.891	3,8	210	188	22	21,8 %	3,8	9,7	20,5
Slovenija	2.050.189	5,1	270	240	30	24,6 %	4,7	11,9	24,8

V letu 2010 je v slovenskem povprečju prirast KG in NKG 98 % vrednosti, ki jih določa standard in predstavlja 3 % več kot leta 2009. Vrednosti letnega prirasta knjižničnega gradiva po standardu (enot na 1.000 potencialnih uporabnikov) je preseгла polovica območij: Goriško 135 % (44.073 enot),

Obalno-kraško 106 % (37.773 enot), Osrednjeslovensko 105 % (150.246 enot), Gorenjsko 104 % (58.050 enot) in 101 % Koroško (18.163 enot). Pod določili standarda pa je bil prirast na Dolenjskem (54.557 enot) in Pomurskem z 98 % (32.241 enot), Celjskem 86 %, Spodnjepodravskem 82 % in na Štajerskem območju 76 %. Primerjalno z letom 2009 so dosegli manjši prirast na Dolenjskem za 3 % pod določili standarda. Stanje se je izboljšalo na Pomurskem za 14 % in Štajerskem območju za 3 %. Že slabo stanje v 2009 pa se je poslabšalo še za 6 % na Spodnjepodravskem območju (Preglednica 6 in Grafikon 1).

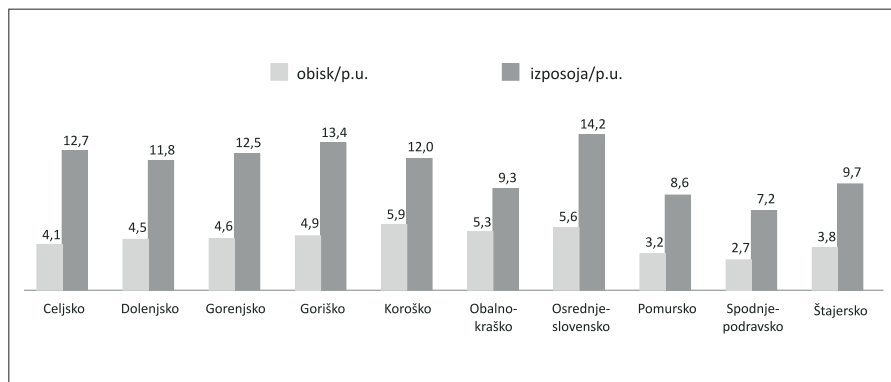

Grafikon 1: Prirast knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah po območjih v letu 2010

V Standardu določenemu odstotku članov (40 % potencialnih uporabnikov) so se najbolj približale štiri knjižnice Goriškega območja z 29,7 % vključenostjo prebivalcev. Sledijo štiri knjižnice Koroškega (27,3 %), ki so primerjalno z 2009, obrnile vrstni red z devetimi knjižnicami Osrednjeslovenskega območja (26,9). Najmanj včlanjenih prebivalcev je v dveh knjižnicah Spodnjepodravskega območja (18,7 %). Slovensko povprečje včlanjenih prebivalcev je 24,6 %.

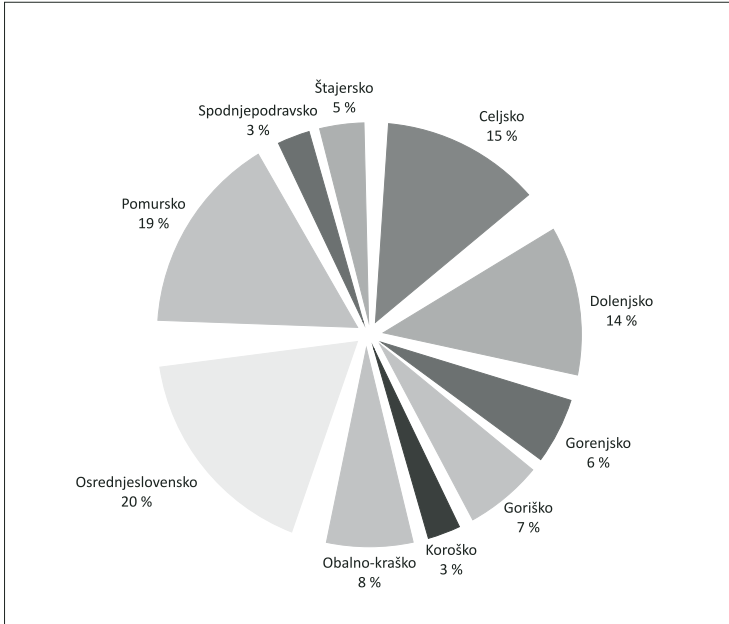
Povprečen obisk na potencialnega uporabnika v slovenskih knjižnicah je bil 4,7-krat letno v letu 2010 z 12 izposojenimi enotami. Preračun na aktivne člane knjižnic je predstavljal 48,5 izposojenih enot. Najpogosteje so obiskovalci stopili v prostore štirih koroških knjižnic (5,9-krat letno) in si povprečno izposodili 12 enot knjižničnega gradiva. 5,6-krat letno so obiskali knjižnice prebivalci Osrednjeslovenskega območja in si povprečno izposodili največ enot knjižničnega gradiva (14,2 izposojenih enot na prebivalca). Tretji najpogostejši so bili obiskovalci šestih obalno-kraških knjižnic (5,3-krat letno). Ti pa si, glede na številčnost zbirk in števila obiskov,

izposojajo malo gradiva (9,3 enote). Sledijo prebivalci Goriškega (4,9 obiska s 13,4 izposojenimi enotami), Gorenjskega (4,6 obiska in 12,5 izposojenih enot), Dolenjskega (4,5 obiska in 11,8 enot), Celjskega (4,1 z visoko izposojo – 12,7 enot), Štajerskega (3,8-krat letno z 9,7 izposojenimi enotami) in Pomurskega območja (3,2-krat letno z 8,6. izposojenimi enotami). Najmanj pogosti obiskovalci knjižnice in hkrati tudi prebivalci z najnižjim številom izposojenih enot so prebivalci Spodnjepodravskega območja (2,7-krat letno z najmanjšo izposojo – 7,2 enot) (Grafikon 2).

Grafikon 2: Obisk in izposoja v splošnih knjižnicah po območjih na potencialnega uporabnika v letu 2010

Storitev medknjižnične izposoje je ena izmed možnosti, da splošne knjižnice na območjih zadovoljujejo potrebe uporabnikov. Med slovenskimi splošnimi knjižnicami v letu 2010 beležimo 16.229 enot medknjižničnih izposoj. Največje število medknjižničnih izposoj beleži dvanajst knjižnic Osrednjeslovenskega območja (3291 enot), Spodnjepodravskega z dvema knjižnicama pa najmanjše (451 enot). Na treh območjih je bila medknjižnična izposoja pod slovenskim povprečjem (1623) (Preglednica 6). Če primerjamo kazalnike stanja knjižnične zbirke, prirasta in realizirane medknjižnične izposoje, bi pričakovali, da bo medknjižnična izposoja višja na knjižničnih območjih, ki imajo manjšo knjižnično zbirko in prirast gradiva, vendar tu beležimo dve območji, ki imata najnižje vrednosti: Koroško in Spodnjepodravsko s po 3 % deležem (slednje je imelo najmanjši prirast v preteklem letu) in Štajersko območje (5 %), ki ima še edino knjižnično zbirko pod standardom (3,8 enote na prebivalca) (Preglednica 6 in Grafikon 3).

Grafikon 3: Realizirana medknjižnična izposoja v splošnih knjižnicah po območjih v letu 2010

Leta 2009 je pet območnih knjižnic za uporabnike širšega območja zagotovilo dostop do elektronskih virov na daljavo. Stanje je nespremenjeno tudi v letu 2010.

Z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT) je bilo daleč najboljše opremljenih (osebni računalniki, tiskalniki, skenerji, UPS, LCD projektorji, knjigomati in fotokopirni stroji) devet knjižnic na Osrednjeslovenskem območju, sledijo Celjsko, Goriško in Dolenjsko območje. Najslabša pa je oprema IKT na Spodnjepodravskem in Pomurskem.

Dve knjižnici Spodnjepodravskega območja imata najmanj prihodkov na potencialnega uporabnika (16 EUR). Nizke prihodke beležijo še štiri knjižnice Pomurskega (19 EUR) in tri Štajerskega območja (21 EUR). Spodnjepodravsko območje ima najnižji obisk (2,7) in izposajo (7,2) na prebivalca ter najmanjše število članov (18,7 %). Nizko izposajo ima še šest obalnokraških knjižnic (9,3 enot na prebivalca) in tri Štajerskega območja (9,7). Najmanjšo zbirko (3,8 enot na prebivalca) in najnižji prirast (210 enot na 1.000 prebivalcev) knjižničnega gradiva imajo tri knjižnice s štajerskega območja (Preglednica 6).

Splošne knjižnice izvajajo knjižnično dejavnost po 2. in 16. členu ZKnj-1 s svojimi zaposlenimi. Natančnih izračunov glede potrebnega števila zaposlenih glede na pravilnik ali standarde v splošnih knjižnicah še nimamo. Stanje, primerjalno med knjižnicami v Sloveniji, pa kaže, da je največ strokovnih (31,4 %) in vseh v knjižnični dejavnosti (29 %) zaposlenih v devetih knjižnicah na Osrednjeslovenskem območju, najmanj pa (3,5 %) v dveh knjižnicah Spodnjepodravskega in štirih Koroškega (4 %) območja. Spodnjepodravsko območje ima najmanj strokovnih delavcev (2,8 %). V primerjavi s Slovenijo so nizki odstotki še na Koroškem (4 % vseh in 3,5 % strokovnih) in na Pomurskem območju (3,9 % strokovnih in vseh zaposlenih 4,6 %).

Pračunano na 1.000 prebivalcev imajo največ zaposlenih knjižnice na Goriškem (0,74), to pa ne velja za strokovne delavce (0,48). Le-teh je največ v knjižnicah Osrednjeslovenskega območja (0,53). Na tem območju je tudi največ zaposlenih z magisterijem. Najmanj knjižničnih delavcev na 1.000 potencialnih uporabnikov imajo na Pomurskem (0,45), Štajerskem (0,49) in na Spodnjepodravskem (0,48) območju. Ista območja imajo tudi najmanj strokovnih delavcev: Spodnjepodravsko in Pomursko (0,30) in Štajersko (0,38) (Preglednica 7).

Preglednica 7: Knjižnični delavci v splošnih knjižnicah po območjih v letu 2010

Območje	Potencialni uporabniki (p. u.)	Strokovni delavci (SD) skupaj (EPZ ⁷)	Delavci skupaj (EPZ)	Strokovni delavci/ 1.000 p. u.	Vsi zaposleni/ 1.000 p. u.
Celjsko	303.948	130	160	0,43	0,53
Dolenjsko	212.650	99	119	0,47	0,56
Gorenjsko	203.427	88	111	0,43	0,55
Goriško	119.146	57	89	0,48	0,74
Koroško	72.494	33	46	0,45	0,64
Obalno-kraško	146.346	75	98	0,51	0,67
Osrednjeslovensko	549.914	289	340	0,53	0,62
Pomursko	119.145	36	54	0,30	0,45
Spodnjepodravsko	86.228	26	42	0,30	0,48
Štajersko	236.891	91	115	0,38	0,49
Slovenija	2.050.189	923	1.173	0,45	0,57

⁷ Ekvivalent polne zaposlitve.

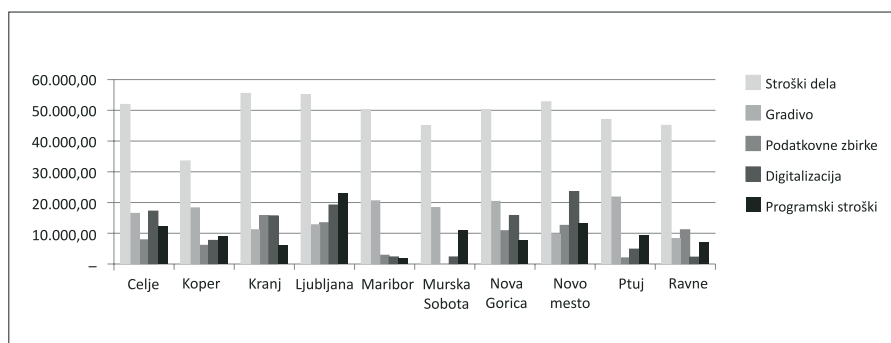
5 IZVAJANJE POSEBNIH NALOG OSREDNJIH OBMOČNIH KNJIŽNIC (OOK)

O tem, da ima vpliv na stanje knjižnične dejavnosti izvajanje posebnih nalog OOK, je bilo že napisano v prej omenjenem članku (Bon, 2011). Višina sredstev OOK-jem s strani financerja, tj. Ministrstva za kulturo, za izvajanje posebnih nalog je od leta 2009 obstala na isti ravni (Preglednica 8).

Preglednica 8: Višina sredstev za izvajanje posebnih nalog OOK v obdobju 2003–2010 (Neposredni pozivi, 2011)

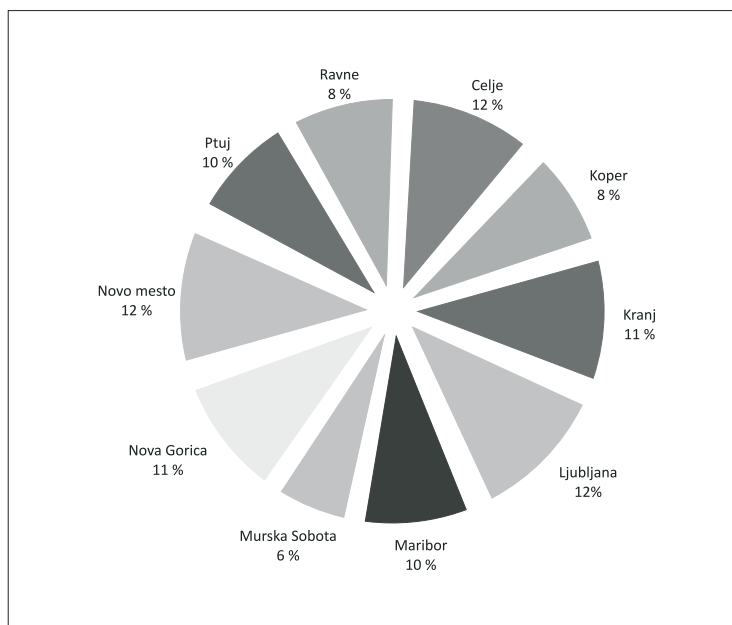
leto	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
sredstva v EUR	254.941	341.258	410.417	795.833	802.300	856.550	877.993	877.993
indeks	100	134	161	312	315	336	344	344

V letu 2010 je Ministrstvo za kulturo v proračunu namenilo za izvajanje štirih posebnih nalog OOK 877.993,00 EUR (Preglednica 8). OOK so največ sredstev namenile za zaposlene (1,5 do 2 osebi) v višini 480.773,98 EUR. Sledijo sredstva za nakup povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva (150.818,19 EUR) in podatkovnih zbirk (77.911,04 EUR), kar predstavlja skupaj 228.729,23 EUR. Del sredstev je bil namenjen digitalizaciji gradiva, pomembnega za območje (106.374,24 EUR) in za programske stroške (95.989,76 EUR) (Grafikon 4). Za izvedbo prve naloge (nakup gradiva) je bilo porabljenih 343.532,21 EUR, za izvedbo druge naloge (svetovalno delo) 187.455,79 EUR, za izvedbo tretje (domoznanstvo) 360.951,77 in za izvedbo četrte (odpis in izločanje) 11.091,86 EUR. Za izvedbo posameznih nalog so OOK-ji prispevali tudi del lastnih sredstev (Grafikon 4).

Grafikon 4: Sredstva za izvajanje posebnih nalog OOK v letu 2010 po posameznih nalogah (vir: Poročila OOK za leto 2010)

V letu 2010 je bil razrez dodeljenih sredstev za izvajanje dejavnosti posebnih nalog na podlagi predloženega programa po neposrednem pozivu naslednji: največ sredstev so dobile OOK: Celje, Ljubljana in Novo mesto (12 % od skupne vsote 877.993 EUR), najmanj pa Murska Sobota (6 %) ter Koper in Ravne (8 % od skupne vsote 877.993 EUR proračunskih sredstev Ministrstva za kulturo) (Grafikon 5). Glede na stopnjo razvitosti knjižnične dejavnosti na območjih med prejemniki najvišjih vsot niso OOK, kjer se kažejo najnižji kazalniki razvitosti (Spodnjepodravsko, Pomursko in Štajersko območje). Razdelitev sredstev je vezana na kvaliteto predloženega programa posamezne OOK.

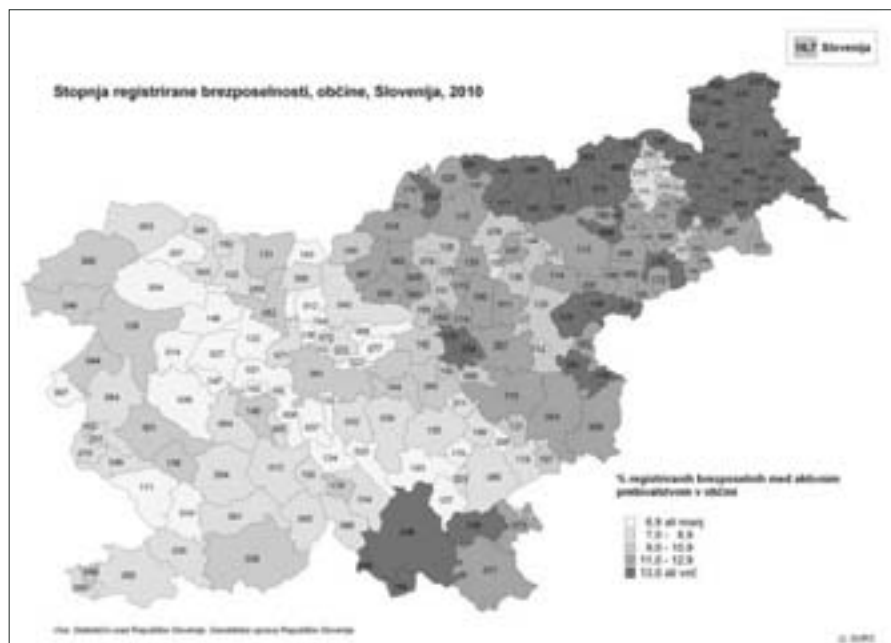
Grafikon 5: Razrez sredstev OOK za izvajanje posebnih nalog OOK v letu 2010

6 VPLIV BREZPOSELNOSTI⁸

Stopnja registrirane brezposelnosti je odstotni delež registriranih brezposelnih oseb med aktivnim prebivalstvom. Podatke o stopnji registrirane brezposelnosti izračunava SURS, podatke objavljajo tudi na internetnih

⁸ Objavljeni podatki po mesecih pomenijo stanje registrirano brezposelnih oseb na zadnji dan obdobja, torej v decembru na dan 31. 12. 2010.

straneh Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. Po podatkih SURS je v Sloveniji leta 2010 stopnja brezposelnosti znašala 10,7 odstotka (Slika 2), kar je okrog 110.000 brezposelnih oseb. Z najvišjo stopnjo brezposelnosti se je spopadala Občina Rogašovci, ki je imela slabih 27 odstotkov brezposelnih, najnižjo pa je imela Občina Železniki, ki je beležila nekaj več kot štiri odstotke brezposelnih.

Slika 2: Stopnja registrirane brezposelnosti po občinah v letu 2010 (vir: SURS, 2011c)

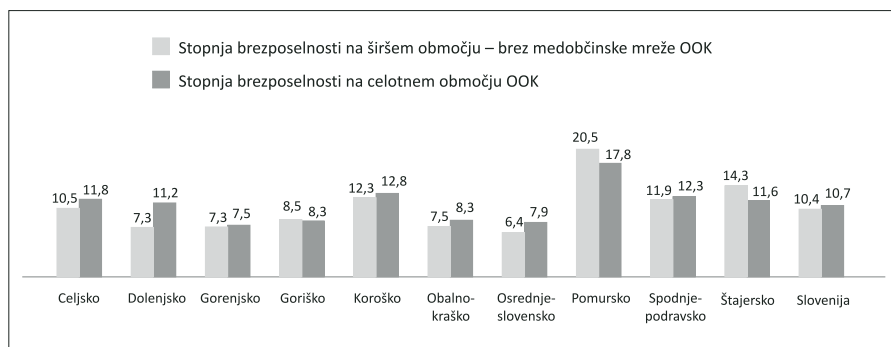
Višjo stopnjo registrirane brezposelnosti od slovenskega povprečja je v letu 2010 izkazovalo 106 občin, leto prej pa 112. Večina teh občin je umeščena v vzhodno oziroma severovzhodno Slovenijo. Z najvišjo brezposelnostjo (z več kot 20-odstotno stopnjo registrirane brezposelnosti) so se leta 2010 spopadale občine Rogašovci (26,9), Cankova (24,9), Kuzma (23,7), Dobrovnik (22,6), Tišina (22,2), občini Turnišče in Lendava (21,7), Kobilje (21,4), Velika Polana (20,7) in Murska Sobota (20,6).

Med ekonomsko bolj razvite dele države sodijo občine, ki ležijo v osrednji in zahodni Sloveniji. Tam so tudi stopnje registrirane brezposelnosti večinoma nižje. Stopnja registrirane brezposelnosti je bila v letu 2010 manj kot 5-odstotna le v štirih občinah, leto poprej pa v 17. občinah. Najnižjo stopnjo

registrirane brezposelnosti so imele občine Železniki (4,1), Cerkno (4,4), Šmarješke Toplice (4,6) in Bohinj (4,9). Sledita občini Žiri in Horjul (5,2), Gorenja vas – Poljane (5,3), Vodice (5,6), Idrija (5,7) ter občini Dobrova – Polhov Gradec in Velike Lašče (5,9).

Za potrebe pregleda stanja knjižnične dejavnosti smo na podlagi podatkov za občine za leto 2010 naredili pregled stopnje registrirane brezposelnosti po knjižničnih območjih. Opravljen je bil tudi pregled celotnega območja posamezne OOK in širšega, se pravi, brez OOK in njene medobčinske mreže.

Grafikon 6: Stopnje registrirane brezposelnosti po knjižničnih območjih v letu 2010 (v %) (vir: SURS, 2011c)

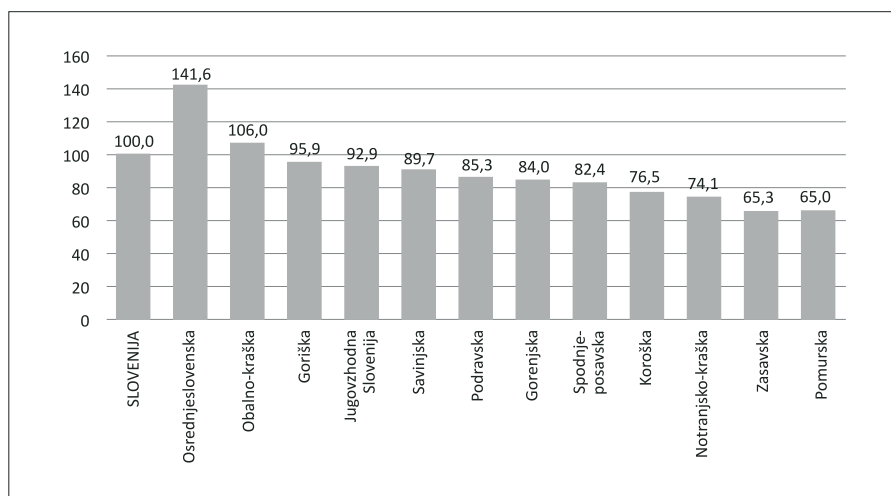
Stopnja registrirane brezposelnosti je na osmih knjižničnih območjih višja kot z vključenostjo medobčinske mreže OOK. Kar šest knjižničnih območij je nad slovenskim povprečjem (10,7 %). Najvišje povprečje registrirane brezposelnosti v letu 2010 je bilo na Pomurskem (17,8 %), Koroškem (12,8 %) in Spodnjepodravskem območju (12,3 %), torej ravno na tistih območjih, kjer kažejo kazalniki knjižnične dejavnosti najnižje vrednosti. Najnižjo stopnjo brezposelnosti so registrirali na Gorenjskem (7,5 %) in Osrednjeslovenskem (7,9 %) območju. Izven medobčinske mreže OOK pa so bila nad slovenskim povprečjem registrirane brezposelnosti štiri knjižnična območja in najvišjo stopnjo zopet beležijo občine na Pomurskem območju (20,5 %) (Grafikon 6).

7 BRUTO DOMAČI PROIZVOD NA PREBIVALCA (BDP)⁹

Mavec (2010) predstavlja naslednje podatke:

– Rast BDP najhitrejša v spodnjeposavski regiji

V primerjavi z letom 2007 si je v letu 2008 svoj položaj glede na slovensko povprečje, merjen z indeksom BDP na prebivalca, najbolj izboljšala spodnjeposavska statistična regija (v nadaljevanju krajše »regija«), in sicer za 2,2 indeksne točke (s 80,2 leta 2007 na 82,4 leta 2008), najbolj poslabšala pa osrednjeslovenska regija, in sicer za 2,1 indeksne točke (indeks je padel s 143,7 na 141,6).

Grafikon 7: Regionalni bruto domači proizvod na prebivalca v letu 2008 (vir: Mavec, 2010)

– Prebivalstvo sooblikuje BDP na prebivalca

Delež osrednjeslovenske regije v državnem BDP se je v 2008 glede na 2007 povečal (za 0,07 odstotne točke – s 36,06 % na 36,13 %), vendar je njen indeks BDP na prebivalca padel (za 2,1 indeksne točke – s 143,7 na 141,6). Kako je to mogoče? Razlog je v tem, ker se je v istem razdobju v tej regiji prebivalstvo povečalo (za 1,9 %) močno nad slovenskim povprečjem (0,2 %).

⁹ Po SURS je bruto družbeni proizvod (BDP), in torej tudi BDP na prebivalca, meri skupno gospodarsko aktivnost neke regije. Lahko ga uporabimo za primerjavo stopnje ekonomske aktivnosti regij. BDP ne meri dohodka, ki ga na koncu prejmejo gospodinjstva oziroma prebivalci v regiji.

– Razlike med regijami so se zmanjšale

Leta 2008 se je BDP na prebivalca v statističnih regijah gibal od 65,0 % slovenskega poprečja v pomurski regiji do 141,6 % v osrednjeslovenski regiji. Razlika je 76,6 odstotne točke. Ta se je zmanjšala glede na leto poprej, 2007, ko je bila 78,5 odstotne točke.

– Vpliv dnevne migracije na BDP

Dnevna migracija delavcev lahko v nekaterih regijah pomembno vpliva na BDP na prebivalca. Neto pritok dnevni delovnih migrantov v te regije poveča proizvodnjo do take ravni, kakršne ne bi bilo mogoče doseči samo z lokalnim aktivnim prebivalstvom. Posledica tega je, da je lahko BDP na prebivalca v teh regijah precenjen, v regijah z neto odtokom dnevni delovnih migrantov pa podcenjen.

– BDP ne meri dohodka gospodinjstev

BDP, in torej tudi BDP na prebivalca, meri skupno gospodarsko aktivnost neke regije. Lahko ga uporabimo za primerjavo stopnje ekonomske aktivnosti regij. BDP ne meri dohodka, ki ga na koncu prejmejo gospodinjstva oziroma prebivalci v regiji. Do razlike prihaja zaradi dnevni delovni migracij, ko zaposleni prispevajo k BDP ene regije, in dohodku gospodinjstev druge regije, in zaradi davkov, prispevkov ter socialni in drugih transferjev. Dohodek gospodinjstev je prikazan v publikaciji »Računi gospodinjstev po regijah«.

– Dolgoročno najslabši trend še vedno v zasavski regiji

V obdobju 1995–2008 je svoj položaj, merjen z indeksom BDP¹⁰ na prebivalca (vedno v primerjavi s Slovenijo za isto leto, zato je indeks za Slovenijo vedno enak 100), najbolj poslabšala zasavska regija (del Osrednjeslovenskega in del Celjskega območja, in sicer za 19,5 indeksne točke (s 84,8 leta 1995 na 65,3 leta 2008), kar je precej bolj kot druga regija z najslabšim trendom, Pomurska, ki je svoj položaj poslabšala za 9,9 indeksne točke (s 74,9 na 65,0). Vse regije so v tem obdobju izkazale realno rast BDP na prebivalca, vključno s tistimi, čigar položaj se je poslabšal.

¹⁰ Po SURS bruto družbeni proizvod (BDP), in torej tudi BDP na prebivalca, meri skupno gospodarsko aktivnost neke regije. Lahko ga uporabimo za primerjavo stopnje ekonomske aktivnosti regij. BDP ne meri dohodka, ki ga na koncu prejmejo gospodinjstva oziroma prebivalci v regiji.

8 PISA 2009

PISA je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti. Izvaja se pod okriljem Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD). Raziskava poteka v triletnih ciklih, prvi cikel je bil izveden v letu 2000.

V raziskavo so zajeti 15-letni učenci, učenke, dijakinje in dijaki, ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Slovenija je v začetku leta 2004 pristopila k izvajanju projekta Program mednarodne primerjave dosežkov učencev PISA, ko so se začele priprave na izvedbo cikla raziskave PISA 2006. Namen raziskave PISA je zajeti podatke o kompetentnostih učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne tako za posameznika kot za celotno družbo. V vsakem od ciklov izvedbe raziskave PISA je glavna zajema podatkov posvečena enemu od treh področij pismenosti (matematična, naravoslovna in bralna pismenost), medtem ko so podatki za ostali dve področji zajeti za namen raziskovanja trendov v dosežkih učencev (PISA 2009, 2011).

V raziskavi PISA 2009 so poseben poudarek namenili bralni pismenosti, ki so jo preverjali z različnih vidikov. Med drugim so ugotavljali, kako dobri so učenci pri iskanju preprostih informacij, pri interpretiranju besedila in pri razmišljanju o prebranem.

Strokovnjaki in svetovalne skupine s področja branja so oblikovali definicijo bralne pismenosti v raziskavi PISA, ki se glasi takole: *»Bralna pismenost se nanaša na posameznikovo sposobnost razumevanja, uporabe in razmišljanja o napisanem besedilu, za doseganje določenih namenov, razvijanje posameznikovega znanja in zmožnosti ter sodelovanje v družbi.«* (Raziskava PISA sodelujoče države, 2011, str. 1) Bralna pismenost torej ne pomeni le zmožnosti, da besedilo razberemo in razumemo, ampak pojmovanje pismenosti nadgradi, saj vključuje razumevanje, uporabo in sklicevanje na pisne informacije za različne namene, zato upošteva aktivno ter interaktivno vlogo bralca pri povzemanju napisanega besedila.

Bralci se pri iskanju načinov uporabe in razumevanja prebranega besedila različno odzivajo. Na proces branja vplivajo številni dejavniki, ki vključujejo bralno situacijo, zgradbo besedila in značilnosti vprašanj, ki so povezana z njim (Raziskava PISA sodelujoče države, 2011).

Bralni dosežek slovenskih učencev je slabši od povprečja 65 sodelujočih držav v raziskavi PISA 2009 in je glede na raziskavo 2006 padel za enajst točk, medtem ko pri matematiki in naravoslovju naši učenci niso toliko popustili (za tri oziroma sedem točk).

Temeljne bralne kompetence ima 79 odstotkov slovenskih učencev, kar jim omogoča nadaljevanje šolanja na vseh področjih, je pokazala omenjena raziskava. Naši učenci so uspešnejši pri reševanju rutinskih nalog in slabši pri povezovanju, utemeljevanju in sklepanju, skratka, pri uporabi podatkov v življenjskih situacijah. Raziskava se ne omejuje zgolj na ugotavljanje pridobljenega znanja v šoli. Znano je, da socialnoekonomski položaj družine zelo pomembno vpliva na izobraževalne (ne)uspehe otrok. Današnji otroci morajo znati veliko podatkov, manjkajo pa jim temeljna znanja in povezave. Se pa ob vsem tem postavlja vprašanje, kolikšen je v sodobnem času dejanski domet vpliva šole. Večina današnjih učiteljev ne zmore tekme z novimi tehnologijami. Tako se pokaže, da se otroci niso več sposobni zbrati niti toliko, da bi si od začetka do konca ogledali umetniški film, kaj šele prebrali leposlovno knjigo in nato o njej razmišljali in argumentirano razpravljali. To pač ni nujno, saj je na spletu na voljo dovolj izvlečkov, odlomkov in komentarjev (Žolnir, 2010). Rezultati raziskave so še pokazali, da so dijaki, ki radi berejo oziroma berejo tudi za zabavo, vsepovsod boljši od dijakov, ki ne berejo za zabavo. V Sloveniji razlika med dosežki tistih, ki radi berejo, in onimi, ki jim branje ni v zabavo, znaša kar 98 točk ali eno raven (od šestih). Kar 53 točk znaša razkorak med tistimi, ki nikoli ne berejo za zabavo, in med onimi, ki to počno vsaj nekaj minut na dan, v knjigah ali po spletu. Raziskava je tudi pokazala, da učenci z višjimi dosežki uporabljajo ustrezne strategije branja in učenja, se pravi, da vedo, kako bodo besedilo razumeli, si ga zapomnili, povzeli pomembne informacije (Ranka, 2010).

Rezultati PISE 2009 navajajo mnenje Janeza Bečaja: »... da je v zadnjih petih letih goriška regija res zelo visoko, pomurska in podravska regija¹¹ pa sta ves čas na zadnjih mestih. Vendar imamo samo ta podatek, ne moremo pa povedati, zakaj je tako. Možno je, da je kakovost pouka enaka, vendar na rezultate vpliva socialno-ekonomski status. Potem ne gre za problem pomurske regije, ampak za problem Slovenije, saj imajo vsi otroci iz manj ugodnega okolja slabše možnosti. Je torej naš šolski sistem pravičen?« (citirano v: Škerl Kramberger, 2011, str. 10–11).

¹¹ V slednjo sodi Štajersko in Spodnje podravske območje (op. a.).

9 RAZPRAVA

Glede **absolutnih vrednosti** smo ugotovili, da je stanje knjižne dejavnosti v devetih *Osrednjeslovenskih knjižnicah* tudi v letu 2010 najboljše. V slovenskem prostoru so beležili 32 % delež izposoje in obiska, 31 % prihodka za dejavnost in zaposlenih strokovnih delavcev, 29 % je vseh zaposlenih in članov od 27 % potencialnih uporabnikov ter imajo 23 % delež mreže izposojevališč.

Najnižje kazalnike dosegata dve knjižnici *Spodnjepodravskega območja*: od 4 % potencialnih uporabnikov imajo 2 % delež obiska in izposojevališč, 3 % delež članstva, izposoje, prihodkov ter zaposlenih strokovnih delavcev. Najnižji odstotek vseh zaposlenih (4 %) si delijo s Koroškim območjem. V primerjavi s Slovenijo je nizek odstotek strokovnih (4 %) in vseh zaposlenih (5 %) na Pomurskem območju. Nizki kazalniki so za štiri knjižnice *Koroškega območja* (3 % izposoje, 4 % potencialnih uporabnikov, članov, obiska, prihodkov, 5 % izposojevališč) in štiri *Pomurskega območja* (4 % obiska, izposoje, prihodkov, 5 % članov, izposojevališč, 6 % potencialnih uporabnikov).

Relativne vrednosti, torej izračuni na potencialne uporabnike, kažejo drugačno sliko. Pozitivno izstopa *Goriško območje*, saj imajo štiri knjižnice na tem območju največ prihodkov (31 EUR na prebivalca), največjo knjižnično zbirko (7,6 enote na prebivalca), največji prirast knjižničnega gradiva (370 enot na 1000 prebivalcev), največje število članov (29,7 %) in knjižničnih delavcev (0,71). Največjo izposajo imajo knjižnice na *Osrednjeslovenskem območju* (14,2 enot na prebivalca), največ obiska (5,9 obiskov na prebivalca) pa štiri knjižnice *Koroškega območja*.

Dve knjižnici *Spodnjepodravskega območja* imata najmanjši odstotek včlanjenih potencialnih uporabnikov, obiska, izposoje, prihodkov in članov na potencialnega uporabnika. Nizek obisk, izposajo in prihodke beležijo še štiri knjižnice *Pomurskega območja*. Tri knjižnice *Štajerskega območja* so imele knjižnično zbirko edine pod določili standarda, najmanjši prirast zbirke in knjižnega gradiva (Preglednica 6).

Za potrebe analize smo naredili tudi pregled stopnje registrirane brezposelnosti po knjižničnih območjih. Tudi tu se je pokazalo, da je najvišja stopnja registrirane brezposelnosti na Pomurskem območju (17,8), sledi Koroško (12,8) in Spodnjepodravskega (12,3). Vsa tri območja imajo najnižje

kazalnike stopnje razvitosti knjižnične dejavnosti, ne sicer v enakem vrstnem redu.

Zanimivo je, da so rezultati PISE 2009 pokazali najboljše rezultate v Goriški regiji, ki kaže tudi najboljše kazalnike in razvitost med desetimi knjižničnimi območji. Nasploh lahko ugotavljamo, da ima socialno-ekonomski položaj določenih regij prav gotovo vpliv na razvitost knjižničnih območij, ravno tako, kot to ugotavljajo v vzgoji in izobraževanju, da tudi socialno-ekonomski položaj družine zelo pomembno vpliva na izobraževalne (ne) uspehe otrok. Domnevamo, da tudi socialno-ekonomski položaj območja vpliva na razvitost knjižnične dejavnosti in posredno tudi na izobraževalne (ne)uspehe otrok.

10 ZAKLJUČEK

Iz pridobljenih podatkov tako SURS kot Centra za razvoj knjižničarstva pri Narodni in univerzitetni knjižnici ter narejenih izračunov po območjih lahko ugotovimo, da se stanje, v primerjavi z letom 2009, ni kaj bistveno spremenilo. Absolutne vrednosti so tudi v letu 2010 ugodnejše na Osrednjeslovenskem območju, relativne/izračuni na potencialne uporabnike pa na Goriškem območju. Medtem ko so Spodnjepodravsko, Pomursko in Koroško območje na dnu glede na absolutne in relativne vrednosti.

Primerjava med socialno-ekonomskim položajem statističnih regij (stopnja registrirane brezposelnosti, BDP) in doseganji standardov, kot strokovnih priporočil za učinkovito organiziranje javne splošne knjižnične dejavnosti, nam kažejo, da je na območju vzhodne Slovenije, kjer je večja stopnja registrirane brezposelnosti in nižji BDP, tudi večji razkorak med stanjem knjižnične dejavnosti in priporočili standardov. Spremljanje teh dejavnikov že drugo leto in še primerjava z rezultati analize PISA 2009, nam vse bolj potrjuje tezo, da socialno-ekonomski položaj določenih statističnih regij vpliva na stanje in razvitost knjižničnih območij.

Splošne knjižnice so javna služba in se financirajo, glede na ZKnj-1, iz javnih sredstev lokalnih skupnosti in delno, preko razpisov in neposrednih pozivov, državne oblasti. Zato se lahko vprašamo ali je naš knjižnični sistem pravičen? In ali je socialno naravnan?

11 CITIRANI VIRI IN LITERATURA

1. Bon, M., Karun, B. in Vodeb, G. (2010). *Izvajanje dejavnosti posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic – poročilo za obdobje 2007–2009*. Ljubljana: NUK. Pridobljeno 3. 2. 2011 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/ook/>
2. Bon, M. (2011). Splošne knjižnice po območjih v letu 2009. *Knjižnica*, 55 (2–3). (V tisku.)
3. IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah. (2002). V *Splošne knjižnice: IFLA/UNESCO standardi za splošne knjižnice* (str. 69–71). Ljubljana: NUK.
4. Karun, B. in Kodrič-Dačić, E. (2007). *Izvajanje koordinacije in posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v obdobju 2003–2006*. Ljubljana: NUK. Pridobljeno 20. 8. 2011 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/ook/>
5. Mavec, B. (2010). *Regionalni bruto domači proizvod, Slovenija 2008*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3570
6. *Neposredni pozivi*. (2011). Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za kulturo. Pridobljeno 9. 7. 2011 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/si/javne_objave/razpisi_pozivi_in_javna_narocila/neposredni_pozivi
7. *PISA 2009 (2008–2010)*. (2011). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: <http://www.pei.si/Sifranti/InternationalProject.aspx?id=15>
8. Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah. (2003). *Uradni list RS*, št. 88.
9. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, št. 73 in št. 70/08.
10. Ranka, I. (2010). *Raziskava znanja PISA 2009: na vrhu Šanghaj in Finska, Slovenci v sredini*. Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: <http://www.times.si/sport/raziskava-znanja-pisa-2009-na-vrhu-sanghaj-in-finska-slovenci-v-sredini--702dd59db5-55b955488e.html>
11. *Raziskava PISA sodelujoče države*. (2011). Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2009/Podrobnosti_o_raziskavi_PISA_2009.pdf
12. *Splošne knjižnice: IFLA/UNESCO standardi za splošne knjižnice*. (2002). Ljubljana: NUK.
13. *Standardi za splošne knjižnice: (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015)*. (2005). Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost RS. Pridobljeno 19. 9. 2011 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/hitri_dostop/standardi_spl_k_sprejeti.pdf
14. SURS. (2011a). *Osrednje območne knjižnice in osrednje knjižnice s pripadajočimi občinami*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: <http://www.stat.si/katalogrds/podstrani/karta23.html>
15. SURS. (2011b). *Prebivalstvo, statistične regije, Slovenija, 2009 in bruto domači proizvod, statistične regije, Slovenija, 2008*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: <http://www.stat.si/TematskaKartografija/file.aspx?id=5335>

16. SURS. (2011c). *Stopnja registrirane brezposelnosti po občinah v letu 2010*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. (V pripravi.)
17. Škerl Kramberger, U. (2011). Dobri v naravoslovju, slabi v branju. *Dnevnik*, 52, str. 10–11.
18. Zakon o javnih financah (ZJF). (1999). *Uradni list RS*, št. 79.
19. Zakon o knjižničarstvu. (2001). *Uradni list RS*, št. 87 in št. 96/2002.
20. Žolnir, N. (2010). *Koliko vpliva še ima šola?* Pridobljeno 23. 9. 2011 s spletne strani: <http://delo.si/clanek/132010>